

Türkiye’de Büyükbaş Hayvancılığın Durumu ve Yıllara Göre Değişimi

Nuran TAPKI¹ Aybüke KAYA¹ İbrahim TAPKI² Erdal DAĞISTAN¹ Tülay ÇİMRİN²
Muhammet Hanifi SELVİ²

¹Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Böl., 31000, Hatay

²Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fak. Zootekni Böl., 31000, Hatay

Özet

Bu çalışmanın asıl amacı, Türkiye’nin mevcut kırmızı et açığı ile gelecekte karşı karşıya kalacağımız çiğ süt açığının kapatılmasında, insan beslenmesinde büyükbaş hayvanların önemini vurgulamak ve geleceğe yönelik tahmin ve önerilerde bulunmaktır. Türkiye ekonomisinde tarım sektörünün payı % 6,2 olup, toplam istihdamdaki payı ise %20 dolaylarındadır. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla GSYİH’da tarım sektörünün payı 161,3 milyar TL’dir. Canlı hayvan üretim değeri 117,7 milyar olup, pazarlanan değer 46,7 milyar TL’dir. 2002 yılında 9.924.575 baş olan büyükbaş hayvan varlığı, %62,27’lik bir artışla 2017 yılında 16.105.025 başa ulaşmıştır. Sığır varlığı 2017 yılında 15.943.586 baş ve manda varlığı ise 161.439 baş olarak gerçekleşmiştir. 2002-2017 yılları arasında sığır varlığında %62,63’lük, manda varlığında ise %33,33’lük bir artış gerçekleşmiştir. Yine, 2002 yılında 8.408.568 ton olan çiğ süt üretimimiz, %146,18’lik artışla 2017 yılında 20.699.894 tona ulaşmıştır. Bu miktarın %90,64’ünü inek sütü ve %0,34 ‘ünü de manda sütü oluşturmuştur. Ayrıca, 2017 yılında toplam kırmızı et üretimi 1.126.404 ton olup, bu miktarın %87,67’si sığırlardan ve %0,12’si ise mandalardan elde edilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye nüfusu sürekli olarak artış göstermesine rağmen, büyükbaş hayvan varlığı nüfus artışına paralel olarak artmamış ve yıllar itibariyle dalgalanmalar göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Büyükbaş, Kırmızı et, Süt, Üretim

The Current Situation of Large Animals Breeding and Changes by Years in Turkey

Abstract

The main purpose of the study, Turkey's closure of the existing red meat deficit, raw milk deficit will be faced in the future, to emphasize the importance of cattle in human nutrition and projections for the future and making recommendations. The rate of the agricultural sector in Turkey's economy is 6.2% and the ratio of in employment is around 20%. The share of the agricultural sector in gross domestic product is 161,3 billion TL. Livestock production value is 117.7 billion and market value is 46.7 billion TL. While large animals were 9.924.575 head in 2002, reached to 16.105.025 in 2017 with an increase of 62,27%. In 2017, cattle were 15,943,586 and buffalo were 161,439 heads. While there was 62,63% increase in the number of cattle, 33,33% decrease in the number of buffalo between 1991 and 2017 years. At the same time, raw milk production was 8.408.568 tons in 2002, while reached 20,699,894 tons in 2017 with an increase of 146,18 %. 90.64% of total milk produced was cow's milk and 0.34% was buffalo milk. In addition, total red meat production was 1,126,404 tons, 87,67% of this amount was obtained from cattle and 0,12% from buffalo in 2017. As a result, even though Turkey's population shows a steady increase, the presence of cattle have not increased in line with population increase and shows fluctuations by years.

Key words: Turkey, Large animals, Red meat, Milk, Production

Giriş

İnsanoğlu var olduğundan beri tarım ile iç içe olmuştur. Bunun sebebi sektörün insan beslenmesinin ana kaynağı olmasındandır. Tarım sektörünün bir alt dalı olan hayvancılık sektörü birçok alanda endüstri hammaddesi olması ve nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesi için önemlidir (Er ve Özçelik, 2016).

Birleşmiş Milletler Gıda Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre tarım sektörü toplam GSH'nın %3,3'ünü oluşturmaktadır. Hayvancılık sektörü ise toplam tarımsal GSH'de %35'lik paya sahiptir. Bu oran AB ülkelerinde %49, ABD'de %43 iken gelişmekte olan ülkelerde %33 dolaylarındadır. Ülkemizde ise yaklaşık %36'dır (Anonim,2016a).

Dünya hayvan varlığı içerisinde büyükbaş hayvan varlığı 2016 yılı FAO verilerine göre 1.674.168.000 baştır. Dünya büyükbaş hayvan süt üretimi (inek, manda) 2016 yılında 659.150.049 ton olup dünya büyükbaş hayvan et üretimi ise 65.973.820 ton olarak belirlenmiştir. Dünya ülkelerinin büyük çoğunluğunda yaşayan, et ve süt üretebilen 800'den fazla sığır ırkı bulunmaktadır. Buna rağmen üretilen et ve sütler sınırlı sayıdaki ırklardan elde edilmektedir (Anonim,2017a).

İnsanların vücut ve beyin gelişimi için gerekli olan amino asitlerin büyük bölümü hayvansal proteinlerden alınmaktadır. Dünya sağlık örgütünden alınan bilgilere göre sağlıklı bir insan vücut ağırlığının her kg' ı için 1 gram protein almalıdır. Bu protein miktarının yaklaşık %42'sinin de hayvansal gıdalardan alınması önerilmektedir (Anonim 2016a). Kişi başına bitkisel ve hayvansal proteinlerin tüketimi dünya ortalamasına göre 81 gramdır. Bu miktar gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde farklılık göstermektedir. Hayvansal ve bitkisel kökenli gıdalardan alınan proteinin gelişmiş ülkelerde %65'i hayvansal gıdalardan olup, bu oran gelişmekte olan ülkelerde %20 civarındadır (Anonim 2016a). Bir ülkede yaşayan insanların gıda güvencesi, gelişme düzeyi ne olursa olsun tüm toplumlarda temel politikaların başında gelmektedir. İnsanların

beslenmesi için toplumun hayvansal gıda ihtiyacının karşılanması gerekmektedir (Demircan ve ark,2006). Dünya genelinde sığır süt üretiminin %83'ü, et üretiminin yaklaşık %21'ini sığırlar karşılamaktadır. Mandanın payı süt üretiminde %13 ve et üretiminde ise %1 civarlarındadır. AB ülkeleri ve ABD'de sütün tamamına yakını sığırlardan sağlanmakta ve AB dünya sütünün yaklaşık %20' sini ABD ise %12'sini üretmektedir (Akman ve Ark.2015; Anonim,2017a). Et üretiminde sığırların payı AB ülkelerinde %17,1, ABD'de %27,8'dir.

Türkiye'de hayvancılık sektörü genel ekonomi ve tarım sektörü içerisinde önemli yere sahiptir. Hayvansal üretim faaliyeti ile bitkisel ürünler ve bitkisel üretim sonucu ortaya çıkan yan ürünler değerlendirilmekte, işletmeler birden fazla üretim dalına yer vererek karlılığı arttırabilmektedir. Türkiye hem bitkisel üretim ve hem de hayvansal üretim bakımından sahip olduğu iklim koşulları ve coğrafi konumu nedeniyle birçok üretimin bir arada yapılabileceği bir ekolojide sahiptir. Yıllar boyunca izlenen bazı politikalar hayvancılığın istenilen boyutlara ulaşmasına engel olmuştur. Bu nedenle hayvan sayıları ve bunlardan elde edilen ürünlerden istenilen düzeyi yakalamak mümkün olmamıştır (Vural ve Fidan,2007).

Hayvancılık faaliyeti işletmelerin vazgeçilmez faaliyet alanıdır. Türkiye'de tarımsal işletmeler büyük oranda küçük aile işletmelerden oluşmaktadır. İşletmeler bitkisel üretimin yanı sıra hayvancılığa da yer vererek atıl işgücünü değerlendirmekte ve oluşabilecek risk ve belirsizliklere karşıda ikinci üretim dalı olarak hayvancılığı seçmektedirler (Öztürk ve Karkacier,2008).

Hayvancılık sektörü milli gelir ve istihdama katkıda bulunmanın yanı sıra, et, süt, tekstil, deri, kozmetik, ilaç gibi sanayi kollarına hammadde sağlayarak katkıda bulunmaktadır. Sektör ayrıca yem sanayi, et mamulleri sanayi, süt ve mamulleri sanayi, veteriner ilaçları, hayvancılık alet-ekipman sanayi gibi dallarda istihdam yaratılması ve

ürünlerin işlenmesi sonucu katma değer oluşmasına katkı sağlamaktadır (Anonim,2016a).

Türkiye birçok alanda sahip olduğu kaynakları tam anlamıyla kullanamayan ülkeler içerisinde. Bu durum büyükbaş hayvancılık içinde geçerli olup, hayvancılığın geliştirilmesi için öncelikle büyükbaş hayvan soylarının ıslah edilmesi, otlakların korunması ve ıslahı için önlemler alınması, besi ve ahır hayvancılığının desteklenmesi, girdi maliyetlerinin düşürülmesi ve hayvancılığın desteklenmesi gerekmektedir (Anonim,2018a).

Türkiye’de 2001 tarım sayımına göre 3.022.127 tarım işletmesi bulunmaktadır. 2006 yılı tarımsal yapı araştırmasına göre tarımsal işletmelerin %62,3’ünde hem bitkisel üretim hem hayvan yetiştiriciliği, %37,2’sinde yalnız bitkisel üretim, %0,5’inde yalnız hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. Hayvancılık işletmelerinin %59,7’sinde 1-4 ,%21,3’ünde 5-9 hayvan, %12,8’inde 10-19 hayvan, %5,4’ünde 20-49 hayvan, %0,7’sinde 50-149 hayvan bulunmaktadır (Anonim 2006).

Materyal ve Yöntem

Çalışmada ikincil verilerden yararlanılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, FAO, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Raporu, Et ve Süt Kurumu Sektör Raporu, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Hayvancılık Sektör Raporu ve önceki yıllarda yapılmış araştırmalardan yararlanılmıştır. Türkiye’de büyükbaş hayvancılığın yıllara göre gelişiminin incelendiği çalışmada 2002-2017 yılları arasındaki sayısal değerler kullanılmıştır. Ülkemizde bulunan büyükbaş hayvanların ırklara göre dağılımı, süt ve et üretimleri ve yıllara göre değişimler incelenmiştir. Çizelgeler 2002 yılı baz alınarak düzenlenmiştir. Ayrıca büyükbaş hayvancılıkla ilgili verilen desteklemelere değinilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Dünya’da Büyükbaş Hayvan Varlığı

Dünya’da yıllara göre büyükbaş hayvan sayıları ve gelişimi çizelge 1’de verilmiştir. FAO

verilerine göre 2016 yılında büyükbaş hayvan sayısı 1.674.168.000 baştır. 2000 yılı baz alındığında dünya büyükbaş hayvan sayısı 2016 yılında %13,22 oranında artış göstermiştir. Büyükbaş hayvan varlığı içerisinde manda sayısının toplam büyükbaş hayvanlar içindeki payı %11,90 iken sığır sayısı %88,10 oranında paya sahiptir. Oransal olarak yıllar itibariyle sığır sayılarında ve manda sayılarında çok büyük değişiklikler görülmemektedir (Çizelge1).

Türkiye’de Büyükbaş Hayvan Varlığı

Hayvancılık sektörü günümüzde istenilen boyuta henüz gelmemiştir. Gelişmiş ülkelerde toplam tarımsal gelirin %60-80’i hayvancılıktan elde edilmektedir. Ancak ülkemizin tarımsal üretim değerinde hayvancılığın payı bu oranının neredeyse yarısı kadardır (Kan ve Direk,2006).

Yürütülen bir çalışmada, sığırçılık üretim dalının hayvancılık alt sektörünün önemli kollarından biri olduğu, yarattığı katma değer ve istihdam açısından geçmişten günümüze ülke ekonomisinde önemli katkıları bulunduğu, ancak son yıllarda sığır varlığında düşüş gözlemlendiği bildirilmiştir (Demircan ve ark., 2006).

Türkiye’de büyükbaş hayvan varlığında 2002 ve 2017 yılları arasında meydana gelen değişimler Çizelge 2’de verilmiştir. 2017 yılında 2002 yılına oranla büyükbaş hayvan varlığında indeks değerlere göre %62,27 oranında artış göze çarpmaktadır. Bu oran sığır üretiminde %62,63 iken, manda üretiminde %33,3’tür. Toplam büyükbaş hayvan sayıları içerisinde sığırların oranı 2017 yılında %99 olup, mandaların oranı ise %1’dir (Demircan ve ark., 2006). Sığırçılık üretim dalının hayvancılık alt sektörünün önemli kollarından biri olduğunun ve yarattığı katma değer ve istihdam açısından geçmişten günümüze ülke ekonomisinde önemli katkıları olduğunu belirtmiştir.

Çizelge 1. Dünya büyükbaş hayvan varlığı

Table 1. The presence of large animals in the world

Yıllar	Sığır sayısı (baş)	Oran (%)	Manda sayısı (baş)	Oran (%)	Toplam hayvan sayısı (baş)	Oran (%)	İndeks (*)
2000	1.314.387	88,89	164.254	11,11	1.478.641	100,00	100,00
2001	1.314.922	88,77	166.280	11,23	1.481.202	100,00	100,17
2002	1.323.930	88,70	168.745	11,30	1.492.675	100,00	100,95
2003	1.339.011	88,65	171.514	11,35	1.510.525	100,00	102,16
2004	1.352.591	88,60	174.014	11,40	1.526.605	100,00	103,24
2005	1.366.964	88,54	177.006	11,46	1.543.970	100,00	104,42
2006	1.382.836	88,45	180.607	11,55	1.563.443	100,00	105,74
2007	1.393.367	88,33	184.069	11,67	1.577.436	100,00	106,68
2008	1.405.305	88,33	185.741	11,67	1.591.046	100,00	107,60
2009	1.411.412	88,28	187.294	11,72	1.598.706	100,00	108,12
2010	1.415.683	88,27	188.172	11,73	1.603.855	100,00	108,47
2011	1.399.908	87,76	195.266	12,24	1.595.174	100,00	107,88
2012	1.485.212	88,19	198.883	11,81	1.684.095	100,00	113,89
2013	1.494.349	88,21	199.784	11,79	1.694.133	100,00	114,57
2014	1.482.144	88,37	195.098	11,63	1.677.242	100,00	113,43
2015	1.452.464	88,10	196.142	11,90	1.648.606	100,00	111,49
2016	1.474.888	88,10	199.280	11,90	1.674.168	100,00	113,22

Kaynak: FAO, 2016 (*):İndeks (2000=100)

Çizelge 2. Türkiye’de büyükbaş hayvan varlığının yıllara göre değişimi

Table 2. The changes of large animal number by years in Turkey

Yıllar	Sığır	Oran (%)	Manda	Oran (%)	Toplam	Oran (%)	İndeks (*)
2002	9.803.498	98,78	121.077	1,22	9.924.575	100,00	100,00
2003	9.788.102	98,86	113.356	1,14	9.901.458	100,00	99,76
2004	10.069.346	98,98	103.900	1,02	10.173.246	100,00	102,50
2005	10.526.440	99,01	104.965	0,99	10.631.405	100,00	107,12
2006	10.871.364	99,08	100.516	0,92	10.971.880	100,00	110,55
2007	11.036.753	99,24	84.705	0,76	11.121.458	100,00	112,06
2008	10.859.942	99,21	86.297	0,79	10.946.239	100,00	110,29
2009	10.723.958	99,19	87.207	0,81	10.811.165	100,00	108,93
2010	11.369.800	99,26	84.726	0,74	11.454.526	100,00	115,42
2011	12.386.337	99,22	97.632	0,78	12.483.969	100,00	125,79
2012	13.914.912	99,23	107.435	0,77	14.022.347	100,00	141,29
2013	14.415.257	99,19	117.591	0,81	14.532.848	100,00	146,43
2014	14.223.109	99,15	122.114	0,85	14.345.223	100,00	144,54
2015	13.994.071	99,05	133.766	0,95	14.127.837	100,00	142,35
2016	14.080.155	99,00	142.073	1,00	14.222.228	100,00	143,30
2017	15.943.586	99,00	161.439	1,00	16.105.025	100,00	162,27

Kaynak: Anonim, 2017b (*):İndeks (2002=100)

Ülkemizde büyükbaş hayvan varlığının %98,99'unu oluşturan siğir varlığı içerisinde kültür, kültür melezi ve yerli siğir ırklarına rastlanmaktadır. Toplam siğir varlığı içerisinde 2017 yılı verilerine göre kültür ırkı siğirlerin oranı %48,95 iken, melez ırkı siğirlerin oranı %40,99, yerli ırk siğirlerin oranı ise %10,06 olarak belirlenmiştir. Yıllar itibariyle incelendiğinde 2002-2017 yılları arasında kültür ırkı siğirlerin oranı giderek artış göstermekte olup, yerli ırk siğirlerin oranı giderek azalmaktadır. Melez ırkı siğirlerin

orsansal payları 2002-2017 yılları arasında azalmakta ise de yerli ırk siğirlerde azalma daha hızlı seyretmektedir (çizelge3).

Yerli ırk siğirlerin terk edilerek kültür ırkı siğirlerin giderek artması bu ırkların süt ve et verimlerinin kültür ırklara göre çok düşük kalması, daha çok merada yetişen hayvanlar olması, küçük cüsseli ve karkas ağırlıklarının düşük olması ve günümüzde hayvancılığın daha çok kapalı sistem ahırlarda yapılmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 3.Türkiye’de siğir varlığının yıllara göre değişimi

Table 3. The changes of cattle number by years in Turkey

Yıllar	Kültür	Oran (%)	Melez	Oran (%)	Yerli	Oran (%)	Toplam
2002	1.859.786	18,97	4.357.549	44,45	3.586.163	36,58	9.803.498
2003	1.940.506	19,82	4.284.890	43,78	3.562.706	36,40	9.788.102
2004	2.109.393	20,94	4.395.090	43,65	3.564.863	35,41	10.069.346
2005	2.354.957	22,37	4.537.998	43,11	3.633.485	34,52	10.526.440
2006	2.771.818	25,49	4.694.197	43,18	3.405.349	31,33	10.871.364
2007	3.295.678	29,86	4.465.350	40,46	3.275.725	29,68	11.036.753
2008	3.554.585	32,73	4.454.647	41,02	2.850.710	26,25	10.859.942
2009	3.723.583	34,72	4.406.041	41,08	2.594.334	24,11	10.723.958
2010	4.197.890	36,92	4.707.188	41,41	2.464.722	21,67	11.369.800
2011	4.836.547	39,05	5.120.621	41,34	2.429.169	19,61	12.386.337
2012	5.679.484	40,82	5.776.028	41,51	2.459.400	17,67	13.914.912
2013	5.954.333	41,31	6.112.437	42,40	2.348.487	16,29	14.415.257
2014	6.178.757	43,44	6.060.937	42,61	1.983.415	13,95	14.223.109
2015	6.385.343	45,62	5.733.803	40,98	1.874.925	13,40	13.994.071
2016	6.588.527	46,79	5.758.336	40,90	1.733.292	12,31	14.080.155
2017	7.804.588	48,95	6.536.073	40,99	1.602.925	10,06	15.943.586

Kaynak: Anonim, 2017b (*):İndeks (2002=100)

Türkiye’de kültür ırkı ve melez siğir varlığında önemli artışlar gerçekleşmiş olmasına karşın, AB ülkeleri ile kıyaslandığında ülkemizde yetiştirilen düşük verimli yerli siğir ırklarının hala yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Diğer yandan, aynı siğir ırklarının yetiştirildiği farklı işletmelerde de verimlilik açısından büyük farklılıklar bulunabilmektedir (Akman ve ark., 2005). Siğircilikte verimliliğin düşük olmasında genetik yapı ve yetiştiricilik koşulları etkili olmaktadır.

Türkiye’de Çiğ Süt Üretiminde Büyükbaş Hayvanların Payı

Türkiye’de sağılan hayvan sayıları yıllara göre incelendiğinde toplam sağılan hayvan sayısı 28.505.539 baş olup, sağılan büyükbaş hayvan sayısı ise 6.038.544 baştır. Sağılan hayvanların %21,18’ini ise büyükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. Bu oran yıllar itibariyle %20-27 arasında değişim göstermiştir (Çizelge 4). Sağılan hayvanlar içerisinde büyükbaş hayvan oranının düşük olmasına karşın, süt üretiminin %90,64’ü büyükbaş hayvanlardan elde edilmektedir.

Çizelge 4. Sağılan hayvanlar içinde büyükbaş hayvanların payı
Table 4. The proportion of large animals in lactating animals

Yıllar	Toplam sağılan hayvan sayısı (baş)	Sağılan büyükbaş hayvan sayısı (baş)	Oranı (%)
2002	21.634.825	4.444.194	20,54
2003	20.701.613	5.097.740	24,62
2004	16.310.848	3.915.084	24,00
2005	16.629.386	4.036.302	24,27
2006	16.890.820	4.224.284	25,01
2007	16.633.517	4.259.900	25,61
2008	15.751.542	4.112.853	26,11
2009	15.404.189	4.165.509	27,04
2010	17.563.350	4.419.856	25,17
2011	19.395.615	4.801.360	24,75
2012	22.040.305	5.469.605	24,82
2013	23.889.767	5.659.212	22,89
2014	24.535.135	5.621.971	22,91
2015	25.540.193	5.598.772	21,92
2016	25.199.562	5.495.043	21,81
2017	28.505.539	6.038.544	21,18

Çizelge 5. Türkiye’de süt üretiminde büyükbaş hayvanların payı
Table 5. The proportion of milk production of large animals in Turkey

Yıllar	Toplam süt üretimi (ton)	Büyükbaş Hayvan süt üretimi (ton)	Oranı (%)
2002	8.408.568	7.541.555	89,69
2003	10.611.011	9.562.916	90,12
2004	10.679.407	9.648.605	90,35
2005	11.107.897	10.064.260	90,60
2006	11.952.100	10.903.660	91,22
2007	12.329.789	11.309.715	91,73
2008	12.243.040	11.286.598	92,19
2009	12.542.186	11.615.756	92,61
2010	13.543.674	12.454.031	91,95
2011	15.056.211	13.842.800	91,94
2012	17.401.262	16.024.827	92,09
2013	18.223.712	16.706.956	91,68
2014	18.630.859	17.053.653	91,53
2015	18.654.682	16.996.271	91,11
2016	18.489.161	16.849.348	91,13
2017	20.699.894	18.831.720	90,97

Kaynak: Anonim, 2017b

Türkiye’de süt üretimi 2002-2017 yılları arasında incelendiğinde toplam süt üretiminin 8.408.568 tondan 20.699.894 tona yükseldiği görülmektedir. Toplam süt üretimini büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. Ancak süt üretiminin oransal olarak %90’dan fazlası büyükbaş hayvanlardan elde edilmektedir. Bu pay incelenen yıllar itibariyle çok fazla değişim göstermemiştir. Geriye kalan yaklaşık %10’luk pay ise keçi ve koyun sütünden oluşmaktadır. Bu sonuçlar Türkiye’de büyükbaş hayvancılığın önemini ortaya koymaktadır(Çizelge 5).

Sağılan büyükbaş hayvanlar sığır ve mandalardan oluşmaktadır. Sağılan

hayvanlardan elde edilen süt verimleri yıllar itibariyle incelenmiştir. Süt verimliliği 2002-2017 yılları arasında %84,6 oranında artış göstermiştir. 2002 yılında hayvan başına laktasyon süt verim miktarı 1.705 kg iken, 2017 yılında 3.148 kg’ a ulaşmıştır. Bunda süt verimi yüksek hayvanlar, beslenme ve barınma koşullarındaki iyileşmeler etkili olmaktadır. Manda süt veriminde yıllar itibariyle hayvan başına süt verimleri incelendiğinde yılda 980 kg ile 1000 kg arasında değişimler göstermiştir (Çizelge 6).

Çizelge 6. Sağılan inek başına ortalama laktasyon süt verim miktarı (kg)

Table 6. The average lactation milk yield per cow (kg)

Yıl	Sığır	Oran %	Manda	Oran %	Toplam	Oran %
2002	1.705	63,36	986	36,64	2691	100,00
2003	1.888	68,96	850	31,04	2738	100,00
2004	2.479	71,30	998	28,70	3477	100,00
2005	2.508	71,58	996	28,42	3504	100,00
2006	2.595	72,18	1.000	27,82	3595	100,00
2007	2.667	72,79	997	27,21	3664	100,00
2008	2.758	73,41	999	26,59	3757	100,00
2009	2.803	73,65	1.003	26,35	3806	100,00
2010	2.847	73,93	1.004	26,07	3.851	100,00
2011	2.899	74,28	1.004	25,72	3.903	100,00
2012	2.942	74,61	1.001	25,39	3.943	100,00
2013	2.970	74,81	1.000	25,19	3.970	100,00
2014	3.029	75,27	995	24,73	4.024	100,00
2015	3.059	75,44	996	24,56	4.055	100,00
2016	3.090	75,62	996	24,38	4.086	100,00
2017	3.148	75,91	999	24,08	4.147	100,00

Kaynak: Anonim, 2017b

Büyükbaş hayvanlarda süt üretimleri miktar olarak incelendiğinde 2002 ve 2017 yılları arasında sığır süt üretimi 2002 yılında 7.490.634 ton iken 2017 yılında 18.762.319 tona yükselmiştir. Manda sütü üretim miktarı ise 2002 yılında 50.921 ton iken 2017 yılında %36,29 oranında artış göstermiş ve 69.401 tona yükselmiştir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Türkiye’de büyükbaş hayvanlardan üretilen süt miktarı (ton)
 Table 7. The amount of milk production of the large animals in Turkey (ton)

Yıl	Sığır	İndeks (*)	Manda	İndeks (*)	Toplam	İndeks (*)
2002	7.490.634	100,00	50.921	100,00	7.541.555	100,00
2003	9.514.138	127,01	48.778	95,79	9.562.916	126,80
2004	9.609.326	128,28	39.279	77,14	9.648.605	127,94
2005	10.026.202	133,85	38.058	74,74	10.064.260	133,45
2006	10.867.302	145,08	36.358	71,40	10.903.660	144,58
2007	11.279.340	150,58	30.375	59,65	11.309.715	149,97
2008	11.255.176	150,26	31.422	61,71	11.286.598	149,66
2009	11.583.313	154,63	32.443	63,71	11.615.756	154,02
2010	12.418.544	165,79	35.487	69,69	12.454.031	165,14
2011	13.802.428	184,26	40.372	79,28	13.842.800	183,55
2012	15.977.838	213,30	46.989	92,28	16.024.827	212,49
2013	16.655.009	222,34	51.947	102,01	16.706.956	221,53
2014	16.998.850	226,93	54.803	107,62	17.053.653	226,13
2015	16.933.520	226,06	62.751	123,23	16.996.271	225,37
2016	16.786.263	224,09	63.085	123,88	16.849.348	223,42
2017	18.762.319	250,48	69.401	136,29	20.699.894	274,47

Kaynak: Anonim, 2017b

Türkiye’de Kırmızı Et Üretiminde Büyükbaş Hayvanların Payı

Türkiye’de kesilerek çeşitli şekillerde faydalanılan büyükbaş hayvan sayıları çizelge 8’de verilmiştir. Kesilen sığır sayısı 2002-2017 yılları arasında dalgalanmalar göstermiş indeks değerlere göre 2017 yılında 2002 yılına göre %103,03 oranında artmıştır. Kesilen manda sayıları 2002 yılı baz alındığında 2017 yılında %60,56 oranına gerilemiş, Toplam kesilen büyükbaş hayvan sayısı ise %107 oranında artış göstermiştir. Kesilen manda sayısı sadece 2010 yılında %55,49 oranında artmış diğer yıllarda 2002 yılının gerisinde kalmıştır (Çizelge 8).

Kırmızı et üretiminde büyükbaş hayvanların payları Çizelge 9’da verilmiştir. Toplam kırmızı et üretiminde büyükbaş hayvanların payı 2017 yılında %87,79’dur. Bu oran yıllar itibariyle azda olsa dalgalanma göstermektedir. Kalan %12,21’lik pay küçükbaş hayvanlara ait olup büyükbaş hayvanlardan elde edilen et üretimi küçükbaş hayvanlardan elde edilen et üretiminden yaklaşık 7 kat fazladır.

Türkiye’de büyükbaş hayvanlardan elde edilen kırmızı etin oransal olarak %99,86’sı sığır etine aittir. Bu oran 2002-2017 yılları

itibariyle önemli değişiklikler göstermemiştir. 2017 yılında et üretiminin 2016 ve 2017 yılına göre düşük olmasının sebebi kırmızı et ithalatından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde manda eti üretiminin toplam et üretimi içinde oldukça düşük paya sahip olduğu görülmektedir. Bu oransal pay 2002- 2017 yılları arasında giderek azalmış olup 2016 yılında %0,03 2017 yılında %0,14’dır (Çizelge 10).Türkiye’de kesilen hayvan sayıları ve elde edilen verimler incelendiğinde 2002 ile 2017 yılları arasında elde edilen verimlilikte %32 oranında artış görülmektedir. Bu artışın nedeni olarak bakım ve beslenme koşullarındaki iyileşmelerin olduğu söylenebilir. Kesilen manda sayısı ve et verimliliğinde ise yıllara göre artış gözlenmekte olup verimlilikte %35,6 oranında artış bulunmaktadır (Çizelge 11).

Türkiye’de Deri Üretiminde Büyükbaş Hayvanların Payı

Türkiye’de hayvanlardan elde edilen deriler birçok sanayi alanında kullanılabilir. Büyükbaş hayvanlardan elde edilen deri miktarları çizelgede verilmiştir.

Çizelge 8. Türkiye’de kesilen büyükbaş hayvan sayısı (baş)

Table 8. The number of slaughter animals in Turkey (head)

Yıl	Sığır	İndeks (*)	Manda	İndeks (*)	Toplam	İndeks (*)
2002	1774107	100,00	10110	100,00	1784217	100,00
2003	1591045	89,68	9521	94,17	1600566	89,71
2004	1856549	104,65	9858	97,50	1866407	104,60
2005	1630471	91,90	8920	88,23	1639391	91,88
2006	1750997	98,70	9658	95,53	1760655	98,68
2007	2005140	113,02	9534	94,30	2014674	112,91
2008	1736107	97,86	7251	71,72	1743358	97,71
2009	1502073	84,67	4857	48,04	1506930	84,46
2010	2602246	146,68	15720	155,49	2617966	146,73
2011	2571765	144,96	7255	71,76	2579020	144,55
2012	2791034	157,32	7426	73,45	2798460	156,84
2013	3430723	193,38	2403	23,77	3433126	192,42
2014	3712281	209,27	2176	21,52	3714457	208,18
2015	3765077	212,22	1391	13,76	3766468	211,10
2016	3900307	219,84	1499	14,83	3901806	218,68
2017	3602115	203,03	6123	60,56	3.698.238	207,27

Kaynak: Anonim, 2017b

Çizelge 9. Türkiye’de kırmızı et üretiminde büyükbaş hayvan varlığının payı (ton)

Table 9. The proportion of large animals in red meat production in Turkey (ton)

Yıl	Büyükbaş eti üretimi (ton)	Oranı (%)	Toplam (ton)
2002	329.259	78,29	420.541
2003	292.163	79,68	366.656
2004	366.950	82,10	446.965
2005	323.258	78,96	409.391
2006	342.479	78,10	438.511
2007	434.395	75,31	576.830
2008	371.953	77,10	482.444
2009	326.291	79,08	412.621
2010	621.971	79,67	780.718
2011	646.521	83,22	776.915
2012	801.080	87,47	915.845
2013	869.658	87,30	996.155
2014	882.525	87,53	1.008.272
2015	1.015.252	88,34	1.149.262
2016	1.059.546	90,32	1.173.042
2017	988.821	87,79	1.126.403

Kaynak: Anonim, 2017b

Çizelge 10. Türkiye’de büyükbaş kırmızı et üretim miktarı (ton)

Table 10. The amount of red meat production of the large animals in Turkey (ton)

Yıllar	Sığır eti	Oran (%)	Manda eti	Oran (%)	Toplam kırmızı et üretimi	Oran (%)
2002	327.629	99,51	1630	0,49	329.259	100,00
2003	290.454	99,42	1709	0,58	292.163	100,00
2004	365.000	99,47	1950	0,53	366.950	100,00
2005	321.681	99,51	1577	0,49	323.258	100,00
2006	340.705	99,48	1774	0,52	342.479	100,00
2007	432.406	99,54	1989	0,46	434.395	100,00
2008	370.619	99,64	1334	0,36	371.953	100,00
2009	325.286	99,69	1005	0,31	326.291	100,00
2010	618.584	99,46	3387	0,54	621.971	100,00
2011	644.906	99,75	1615	0,25	646.521	100,00
2012	799.344	99,78	1736	0,22	801.080	100,00
2013	869.292	99,95	366	0,04	869.658	100,00
2014	881.999	99,94	526	0,06	882.525	100,00
2015	1.014.926	99,97	326	0,03	1.015.252	100,00
2016	1.059.195	99,97	351	0,03	1.059.546	100,00
2017	987.482	99,86	1.339	0,14	988.821	100,00

Kaynak: Anonim, 2017b

Çizelge 11. Türkiye’de kesilen hayvan sayısı, et üretim miktarı ve hayvan başına verim

Table 11. The number of slaughtered animals, amount of red meat production and yield per animal

Yıllar	Kesilen sığır sayısı (baş)	Et üretimi (ton)	Verim (kg/baş)	Manda sayısı (baş)	Et üretimi (ton)	Verim (Kg/baş)
2002	1774107	420.541	237,0	10110	1630	161,2
2003	1591045	366.656	230,5	9521	1709	179,4
2004	1856549	446.965	240,7	9858	1950	197,8
2005	1630471	409.391	251,1	8920	1577	176,8
2006	1750997	438.511	250,4	9658	1774	183,7
2007	2005140	576.830	287,7	9534	1989	208,6
2008	1736107	482.444	277,9	7251	1334	183,9
2009	1502073	412.621	274,7	4857	1005	206,9
2010	2602246	780.718	300,0	15720	3387	215,4
2011	2571765	776.915	302,1	7255	1615	222,6
2012	2791034	915.845	328,1	7426	1736	233,7
2013	3430723	996.155	290,3	2403	366	152,3
2014	3712281	1.008.272	271,6	2176	526	241,7
2015	3765077	1.149.262	305,2	1391	326	234,3
2016	3900307	1.173.042	300,7	1499	351	234,1
2017	3602115	1.126.403	312,7	6123	1339	218,7

Kaynak: Anonim, 2017b

2002 ve 2017 yılları arasında sığırlardan elde edilen deri sayısı 2002 yılı baz alındığında %87,49 oranında artış göstermiş ve 3.602.115 olarak belirlenmiştir. Manda derisi üretimi yıllar itibari ile azalmış 2002 yılında 11.121 olan sayı 6.123'e gerilemiştir (Çizelge 12).

Çizelge 12. Büyükbaş hayvanlardan elde edilen deri miktarları (adet)

Table 12. The amount of large animals hides in Turkey (count)

Yıllar	Sığır derisi (adet)	İndeks (*)	Manda derisi (adet)	İndeks (*)
2002	1 921 184	100,00	11 121	100,00
2003	1 728 321	89,96	10 473	94,17
2004	2 009 396	104,59	10 844	97,51
2005	1 780 148	92,66	9 812	88,23
2006	1 912 969	99,57	10 624	95,53
2007	2 178 805	113,41	10 485	94,28
2008	1 897 350	98,76	7 976	71,72
2009	1 639 905	85,36	5 343	48,04
2010	2 602 246	135,45	15 720	141,35
2011	2 571 765	113,86	7 255	65,24
2012	2 791 034	145,28	7 426	66,77
2013	3 430 723	185,57	2 403	21,61
2014	3 712 281	193,23	2 176	19,57
2015	3 765 077	195,98	1 391	12,51
2016	3 900 307	203,01	1 499	13,48
2017	3 602 115	187,49	6 123	55,06

Kaynak: Anonim, 2017b

Türkiye'nin Büyükbaş Hayvan İhracat ve İthalat Durumu

Türkiye coğrafi konumu ve iklim özellikleri ile tüm bölgelerde hayvancılık yapılmasına izin veren bir yapıya sahiptir, ancak son yıllarda damızlık sığır, kasaplık sığır ve sığır eti ithalatı artış göstermiştir. Hayvancılık yapan işletmelerin küçük ölçekli işletmeler olması, meraların sınırlı olması, desteklemelerin yetersiz kalması, bitkisel üretimin hayvansal üretimi gölgede bırakması, hayvancılığın zor şartlarda yapılması, kredi kullanımında yaşanan sıkıntılar, örgütlenmelerin yeterli olmayışı gibi

sebeplerle son yıllarda ithalatçı ülke konumuna gelinmiştir. Türkiye'de damızlık sığır ithalat ve ihracat değerleri çizelge 13'de verilmiştir. Damızlık sığır ihracatı yıllara göre incelendiğinde 2013 yılında 319 baş ve 2014 yılında 540 baştır. Rakamlara göre damızlık sığır ihracatı oldukça sınırlıdır. Ancak damızlık sığır ithalatımız yıllara göre giderek artmış ve 2016 yılında 64.126 baş olarak gerçekleşmiştir. En çok damızlık sığır ithalatı 2011 yılında yapılmıştır (78.565 baş). 2016 yılı ithalat değeri 169.120.707 ABD doları olarak belirlenmiştir (Çizelge 13).

Çizelge 13. Türkiye’de damızlık sığır ithalat ve ihracat durumu

Table 13. The import and export situation of breeding cattle in Turkey

Yıllar	İhracat miktarı (baş)	İthalat miktarı (baş)	İhracat değeri (\$) (184)	İthalat değeri (\$) (184)
2000	-	2.695		3.238.192
2001	-	290		829.520
2003	-	2.127		3.272.729
2004	1	-	184	-
2005	-	1.579		3.135.607
2006	-	483		1.165.806
2007	-	3.854		6.625.418
2008	-	5.393		16.417.761
2009	-	4.010		13.306.818
2010	-	19.928		65.544.857
2011	-	78.565		292.952.534
2012	-	48.702		163.824.429
2013	319	31.873	1.120.080	102.182.831
2014	540	23.676	1.948.050	71.878.355
2015	9	48.495	51.320	133.329.302
2016	-	64.126	-	169.120.707

Kaynak: Anonim, 2016a

Türkiye’de yapılan büyükbaş hayvan dış ticaretinde 2016 yılında ithalatın yapıldığı ülkeler Brezilya, Uruguay, Fransa, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Almanya ve Avustralya’dır

(Saygın ve Demirtaş,2017;Anonim, 2016b). Canlı hayvan ithalatı büyük oranda büyükbaş hayvanlardan oluşmaktadır. 2008 ve 2009 yıllarında yapılan büyükbaş ithalatı damızlıklardan oluşurken 2010 yılından sonra besi amaçlı ve kasaplık sığır ithalatı başlamıştır (Saygın ve Demirtaş,2017). 2011 yılı ithalatın en büyük değere ulaştığı yıldır. Damızlık sığır ithalatı, kasaplık sığır ithalatı ve sığır eti ithalatı içinde en büyük pay kasaplık sığır ithalatına aittir. 2016 yılında bu değer 388.3 milyon dolardır. Damızlık sığır ithalatı 169 milyon dolar, sığır eti ithalatı ise 41,6 milyon dolar değerindedir(Anonim 2016a). Türkiye’de kasaplık sığır eti ithalatı 2016 yılında 105.480 ton ve 407.887 baş iken 2015 ve 2016 yıllarında ihracatımız bulunmamaktadır (Çizelge 14).

Sığır eti ithalat ve ihracatımız ve yıllara göre gelişimine baktığımızda 2009 yılına kadar

ithalatımız bulunmamakla birlikte 2010 yılından sonra artış göstermiştir. En çok ithalat 2011 yılında yapılmıştır. İthalatımız sonraki yıllarda azalmış 2016 yılında 5.720 ton olarak gerçekleşmiştir. İthalat değerimiz 2011 yılında 511.868.550 ABD doları ile en yüksek değere ulaşılan yıldır. 2016 yılında bu değer gerileyerek 41.635.649 olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 15).

Türkiye’de Büyükbaş Hayvan Yetiştiricilerine Sağlanan Destekler

Türkiye’de uygulanan büyükbaş hayvanlarla ilgili destekler ve miktarları çizelge 16’de verilmiştir. Çizelgeye göre büyükbaş hayvancılık konusunda buzağı desteği, hastalıktan ari işletme desteği, aşı desteği, atık desteği, hayvan gen kaynakları destekleri verilmektedir.

Çizelge 14. Türkiye kasaplık siğir ithalat ve ihracat durumu

Table 14. The import and export situation of slaughter cattle in Turkey

Yıllar	İhracat			İthalat		
	Miktar (ton)	Miktar (baş)	Tutar (\$)	Miktar (ton)	Miktar (baş)	Tutar (\$)
2000	0,6	3	3.911	-	-	-
2001	3.767	7.844	4.520.412	-	-	-
2002	135	279	161.700	-	-	-
2003	-	-	-	--	-	-
2004	-	-	-	--	-	-
2005	-	-	-	-	-	-
2006	-	-	-	-	-	-
2007	-	-	--	-	-	-
2008	-	-	--	-	-	-
2009	-	-	-	-	-	-
2010	-	-	-	53.414	117.032	204.152.310
2011	-	-	-	82.343	163.356	301.524.583
2012	9	48	17.877	567	5.199	3.295.476
2013	2,3	9	3.180	61	643	400.237
2014	14	127	42.672	609	2.254	3.650.903
2015	-	-	-	39.904	154.178	164.433.862
2016	-	-	-	105.480	407.887	388.382.859

Kaynak: Anonim, 2016a

Çizelge 15. Türkiye'nin siğir eti ithalat ve ihracat durumu

Table 15. The import and export situation of cattle beef in Turkey

Yıllar	İhracat		İthalat	
	(ton)	(ton)	(ton)	(ton)
2000		59	5	294.949
2001		54	-	222.369
2002		32	3	119.473
2003		91	-	591.257
2004		39	9	186.235
2005		33	-	303.890
2006		22	-	167.446
2007		184	-	969.132
2008		266	-	1.269.368
2009		61	-	604.656
2010		66	50.658	840.847
2011		59	110.731	637.924
2012		80	25.437	845.027
2013		59	6.141	620.304
2014		38	640	445.074
2015		40	17.574	457.913
2016		64	5.720	69.955

Kaynak: Anonim, 2016a

Çizelge 16. Türkiye’de devlet tarafından verilen 2018 yılı büyükbaş hayvan destekleri
Table 16. The given incentives of large animals year by state in Turkey (2018 year)

1-Buzağı-Malak Desteği	TL/Baş
4ay ve üzeri ön soy kütüğüne kayıtlı buzağı (81 il)	350
4 ay ve üzeri soy kütüğüne kayıtlı buzağı (81 il)	500
Döl Kontrolü	50 (ilave)
Anaç Manda	250
Manda soy kütüğü	400
4 ay ve üzeri Malak	150
4 ay ve üzeri Malak soy kütüğü	400
3)Hastalıktan ari işletme	200 TL/baş
Onaylı Süt Çiftliği Desteği (ilave)	60 TL/baş
(4) Aşı Desteği	Birime Destek
Şap Aşısı (Büyükbaş)	0,75TL/baş
Brucellosis (Büyükbaş)	2 TL/baş
Sığırların Nodüler Ekzantemi (Büyükbaş)	1 TL /baş
Küpe Desteği	1,00 TL/baş
(5) Atık Desteği	Birime Destek
Büyükbaş hayvan atıkları (Aşılama sonrası)	400 TL/baş
Küçükbaş hayvan atıkları (Aşılama sonrası)	100TL/baş
(6) Hayvan Gen Kaynakları	Birime Destek
Büyükbaş Koruma	550 TL/baş
Sığır Pedigrili Koruma	800 TL/Baş

Kaynak: Anonim,2018b

Türkiye’de Büyükbaş Hayvancılık Sektörünün Durumu ve Geleceği

Ülkemizde geçmişten günümüze gelene kadar büyükbaş hayvan varlığında önemli oranda artışlar meydana gelmiştir. Büyükbaş hayvan denince akla sığır ve manda gelmektedir. Sayısal değerler olarak ülkemizde en yüksek artış 1960 ve 1980 yılları arasında gerçekleşmiştir. Önceleri ülkemizde büyükbaş hayvanların tamamı yerli ırklardan oluşmakta iken günümüzde yerli, kültür ırkı ve kültür melezi ırklardan oluşmaktadır. Hayvan sayılarında ortaya çıkan gelişmeler yapılan desteklemeler ve sektöre verilen teşviklerden kaynaklanmıştır. Ülkemizde manda yetiştiriciliği oldukça az iken son yıllarda önemi artmaya başlamıştır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de diğer hayvancılık faaliyetleri ile kıyasladığımızda büyükbaş hayvancılık özellikle sığırcılık faaliyeti üretim kolu ülkemizde her zaman önde gelmiştir. Sığırcılık faaliyeti hem üretim kolu olarak hem de dış ticaret açısından diğer hayvancılık ve

hayvansal üretim faaliyetlerini geride bırakmaktadır. Sığırcılığın gelişen bir faaliyet olması birçok sebeplerden kaynaklanmaktadır. Öncelikle büyükbaş hayvancılık faaliyeti beslenme sonucu almış oldukları yemleri dönüştürmeleri açısından diğer hayvancılık faaliyetlerine göre çok avantajlıdır. Bu faaliyette et ve süt verimliliği yüksek aynı zamanda üretim süreci tüm yıla yayılabilmektedir. Büyükbaş hayvancılık faaliyeti bazı bölgelerimizde daha avantajlı olmasına karşın tüm bölgelerimizde yapılan ve gelecekte de yapılacak olan bir faaliyettir. Ülkemiz sığırcılık faaliyeti aile işletmeciliği olarak yapılmasının yanında giderek artan oranda modern büyükbaş hayvancılık tesislerine sahip olmaktadır. Ülkemizde birçok kültür ırkı sığır yetiştirilmektedir. Bunlardan en önemlileri Siyah Alaca, Simental, Esmer ve Jersey ırklarıdır. Bunun yanında yetiştirilen yerli ırklar ise Doğu Anadolu kırmızısı, Güney Anadolu kırmızısı, Yerli kara ırklarıdır. Ülkemizde 2002 yılında toplam 9.803.498 olan sığır varlığının %18,97’si kültür, %44,45’i

melez,%36,58'i yerli ırktan oluşmakta iken, 2017 yılında %48,9 kültür, %40,9melez ve %10,1'i yerli ırklardan oluşmaktadır. 2002 yılında hayvan başına sığır sütü üretimi yılda 1.705 kg iken mandada 986 kg olup, bu miktar 2017 yılında sığira 3.148 kg'a ve mandada 999 kg' a yükselmiştir. Ülkemizde 2017 yılında kültür ırkı sığırlarda birim sağmal hayvan başına verim yıllık olarak 3.861 kg, kültür melezi sığırlarda 2.728 kg ve yerli sığırlarda 1.307 kg, mandada 996,4 olarak belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de büyükbaş hayvancılık sektöründe yerli ırkların verimliliğinin düşük olması nedeni ile dışa bağımlılık söz konusudur. Buda önemli maliyetleri beraberinde getirmektedir. Bu nedenle dışa bağımlılığı azaltacak ve yerli ırkların verimliliğini arttıracak önlemlerin alınması, üretime katkı yapan ana türlerin ve genetik materyallerin, damızlık hayvan üretiminin geliştirilmesine önem verilmelidir. Verim düzeyinin düşük olması, beslenme, yem, mera hayvan sağlığı gibi konularda yapılmaya çalışılan düzenlemelerin sık sık değişime uğraması hayvancılığın beklenen gelişmelere ulaşamaması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle ülkede yapılacak hayvancılıkla ilgili politik çalışmalarda devamlılık esas olmalıdır. Türkiye büyükbaş hayvancılıkta kırmızı et ithalatçısı bir ülke konumundadır. Bunun sebebi girdi maliyetlerinin yüksek olması sonucunda üreticilerin sektörü terk etmek durumunda kalmalarıdır. Bu nedenle girdi maliyetlerinin düşürülerek üreticinin korunması esastır. Hayvancılık sektöründe üretici ve tüketici arasındaki araçların fazla olması tüketicinin alım gücünü zorlarken üreticinin pazarlama zincirinde karlılık oranını azaltmaktadır. Üreticinin ve tüketicinin zarar görmemesi ve araçların daha çok gelir elde etmesini önleyecek şekilde örgütlenme gerekmektedir. Hayvancılık için verilen desteklemeler yetersiz kalmakta ve üretici yeterince faydalanamamaktadır. Bu nedenle desteklemelerin artırılması ve doğru alanlara kaydırılması gerekmektedir. Türkiye'de büyükbaş hayvanlardan geçebilen birçok hastalık mevcut olup, bu hastalıklar insan

sağlığını tehdit etmektedir. Bu nedenle hayvan hastalıkları ve yayılmasını önlemek için gıda tarım ve hayvancılık bakanlığının düzenli olarak bakım kontrolleri ve aşılama çalışmalarını aksatmamaları gerekmektedir. Hayvanların küpeleme ve kimlik tespiti gibi işlemleri eksikliklere tabi olup tam olarak düzenli bir sisteme oturtulamamıştır. Ayrıca aşı ithalatı ülkemizden oldukça önemli miktarda paranın çıkışına sebep olmaktadır. Büyükbaş hayvancılık yapan işletmeler ürünlerin pazarlanması ve işlenmesi gibi konularda yeterince örgütlü olmadıklarından fiyat oluşumunda etkileri bulunmamaktadır. Bu nedenle işletmelerin örgütlenerek aynı çatı altında toplanmaları ve haklarının korunması amacıyla birlikte hareket etmeleri olumlu olacaktır. Sektörde kalifiye eleman sıkıntısı bulunmakta ve sosyal güvence konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu sorunun giderilmesi için ara elemanlara eğitim verilmesi için tarım kuruluşlarına gerekli talepler yapılmalı ve gereken eğitim destekleri alınmalıdır. Türkiye büyükbaş hayvancılık konusunda yüksek maliyetler, örgütlenme yetersizliği gibi nedenlerle dış ticarete rekabet şansına sahip değildir. Hayvancılıkla ilgili elde edilen verilerde güvenilirlik sınırlı boyutlarda kalınmakta ve doğru bilgi temininde güçlükler yaşanmaktadır. Dış ticarete rekabet şansını arttırmak sektörde yapılacak çok önemli düzenlemelerle mümkün olabilecektir. Örneğin üretim maliyetlerinin düşmesi hayvansal ürün fiyatlarının artması, işletmelerin hayvan kapasitelerinin artırılması, destekleme politikaları geliştirilerek sağlanabilecektir. Sonuç olarak, Türkiye'de üretilen kırmızı et miktarı içerisinde sığır ve mandanın payının, hayvan başına elde edilen süt ve karkas miktarının artırılması ve her yıl yaklaşık 500 bin ölen buzağının yaşatılması gerekmektedir. Ayrıca, işletmelerde sağmal hayvanların sayısı da artırılmalıdır.

Kaynaklar

Anonim 2006. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).<http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.03.2018)

- Anonim 2016a Hayvancılık Sektör Raporu, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, <https://www.tigem.gov.tr/>(Erişim tarihi :10.03.2018)
- Anonim 2016b. Sektör değerlendirme raporu. Et ve Süt Kurumu, Ankara.
- Anonim 2017a. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası.<http://www.zmo.org.tr/> (Erişim Tarihi 01.04.2018)
- Anonim 2017b. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi 23.02.2018)
- Anonim 2018a. Hayvan sitesi.<http://www.hayvansitesi.com/hayvancilik/Turkiye'de-buyukbas-hayvancilik> (Erişim tarihi 15.03.2018)
- Anonim 2018b. T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, <https://www.tarim.gov.tr/Konular/Tarimsal-Destekler/Hayvancilik-Desteklemeleri> (Erişim tarihi 01.04.2018)
- Akman N, Yener S.M, Cedden F, Şen A.Ö, 2015. Türkiye’de büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde durum, değişimler ve anlayışlar Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi, Bildiriler Kitabı 2, 12-16 Ocak 2015, Ankara, s. 781-808.
- Akman N, Tuncel E, Yener S.M, Kumlu S, Özkütük K, Tüzemen N, Yanar M, Koç A, Şahin O, Kaya Ç.Y, 2005. Türkiye’de sığır yetiştiriciliği. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI.Teknik Kongresi, II. Cilt. s.687-706, 3-7 Ocak 2005, Ankara.
- Demircan V, Dernek Z, Yılmaz H, 2006. Türkiye ve Avrupa birliği sığırcılık sektörünün karşılaştırmalı olarak incelenmesi, 7. Türkiye Tarım Ekonomisi Kongresi, Antalya.
- Er S, Özçelik A, 2016. Ankara’da sığır besi işletmelerinin ekonomik yapısının faktör analizi ile incelenmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 26(1):17-25.
- FAO 2016 .<http://www.fao.org/faostat/> (Erişim Tarihi 20.02.2018)
- Kan A, Direk, M, 2006 Konya ili merkez ilçelerindeki sığır besiciliğine yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi.Ziraat Fakültesi Dergisi, 20(40): 43-52.
- Öztürk D, Karkacier O, 2008. Süt sığırcılığı yapan işletmelerin ekonomik analizi, Tokat ili Yeşilyurt ilçesi örneği. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 25 (1): 15-22.
- Saygın Ö, Demirbaş N, 2017. Türkiye’de kırmızı et sektörünün mevcut durumu ve çözüm önerileri. Hayvansal Üretim Dergisi, 58(1):74-80, 2017
- Vural H, Fidan H, 2007. Türkiye’de hayvansal üretim ve hayvancılık işletmelerinin özellikleri. Tarım Ekonomisi Dergisi, 13(2):49-59.